

TOMASZ DUDEK

ORCID: 0000-0002-0666-6407

Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie

Kasper Weigel (1880–1941) — profesor i rektor Politechniki Lwowskiej

Podczas II wojny światowej Polska poniosła ogromne straty. Dotyczyło to zarówno gospodarki, jak i kultury. Na szczęście po zakończeniu wojny udało się je w mniejszym lub większym stopniu odrobić. Niestety nie można tego powiedzieć o stratach ludnościowych. W wyniku celowej i przemyślanej polityki prowadzonej przez władze okupacyjne sowieckie i niemieckie życie straciło bowiem wiele osób zaliczanych do elity intelektualnej polskiego społeczeństwa. Byli to przede wszystkim politycy, ludzie kultury, duchowni, nauczyciele, przemysłowcy, urzędnicy i naukowcy. Szczególnie bolesne straty w trakcie II wojny światowej poniosły uczelnie lwowskie — zbrodni na polskich pracownikach naukowych z tego miasta dopuszczali się zarówno Sowieci, jak i Niemcy. W potocznej świadomości najbardziej krwawo zapisały się wydarzenia, do których doszło we Lwowie na początku lipca 1941 roku. Niestety pomimo upływu lat do dzisiaj nie jesteśmy w stanie odpowiedzieć na wiele pytań, na przykład dlaczego zamordowani zostali właśnie ci konkretni profesorowie. Pytanie to jest tym bardziej istotne, iż wśród kadry lwowskich uczelni można było znaleźć wiele osób wrogo nastawionych do niemieckiego faszyzmu, które nie stały się ofiarami tej okrutnej zbrodni¹. Adam Kuryło, profesor lwowskiej politechniki, a zarazem naoczny świadek tamtych tragicznych wydarzeń, zapisał, że

Po zajęciu Lwowa przez wojska niemieckie w końcu czerwca 1941 roku od razu rozpoczęto rządy od aresztowania profesorów wyższych uczelni, jak twierdziła opinia publiczna, na podstawie listy przygotowanej jeszcze w Krakowie przez Ukraińców współpracujących z Niemcami².

¹ A. Kuczyński, Z. Wójcik, *Każń profesorów lwowskich*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 19, 2016, s. 221–222.

² A. Kuryło, *Z historii politechniki lwowskiej*, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (dalej BZNIOS), rkps, sygn. 17236/II, s. 134–135.

Wśród pomordowanych znalazł się również prof. Kasper Weigel³, uznawany za jednego z ojców współczesnej geodezji oraz jego syn Józef — magister prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, pracujący wówczas jako referent w Izbie Przemysłowo-Handlowej we Lwowie.

Kasper Weigel urodził się we Lwowie 10 czerwca 1880 roku jako syn Heleny z domu Thullie oraz Józefa Weigla. Wychował się w zamożnym domu — jego ojciec był lwowskim lekarzem, a w latach 1872–1879 wykładowcą medycyny sądowej na Uniwersytecie Lwowskim, natomiast matka, jak było wówczas przyjęte, zajmowała się domem⁴. Po ukończeniu szkoły ludowej młody Kasper został uczniem gimnazjum niemieckiego we Lwowie. Nie przypadkiem, szkoła ta nie tylko słynęła z bardzo wysokiego poziomu nauczania, lecz także gwarantowała bardzo dobrą znajomość języków obcych. Było to związane z faktem, iż w tym gimnazjum wszystkie zajęcia odbywały się w języku niemieckim. Jak się okaże, znajomość języków obcych bardzo ułatwi młodemu Kasprowi późniejszą karierę naukową⁵. W 1898 roku zdał maturę i rozpoczął studia na Politechnice Lwowskiej. Można się zastanawiać, co wpłynęło na wybór drogi życiowej młodego Kaspra. Wydaje się, że można wymienić dwie przyczyny. Jedną z nich na pewno była chęć zdobycia dobrze płatnego zawodu — studia na politechnice dawały taką możliwość, ponieważ raczkujący przemysł w Galicji był w stanie wchłonąć praktycznie całą liczbę absolwentów tej jedynej na ziemiach polskich wyższej uczelni technicznej, na której wykłady odbywały się w języku polskim. Na wybór kierunku studiów najprawdopodobniej miała też wpływ jego matka — Helena. Jej krewnym był bowiem profesor i rektor tej uczelni Maksymilian Thullie i to chyba za jego namową młody Kasper zdecydował się na rozpoczęcie studiów na Wydziale Inżynierii i Budownictwa Lądowego Politechniki Lwowskiej. Studia na politechnice ukończył w maju 1903 roku, jak pisze jego uczeń Czesław Kamela, z notą „bardzo uzdolniony”. Jeszcze w lipcu 1903 roku został zatrudniony jako asystent przy budowie i trasowaniu⁶ linii kolejowej Lwów–Podhajce. W 1905 roku dostał awans na adiunkta budowy⁷.

³ Niniejszy esej biograficzny został napisany na podstawie nielicznych publikacji oraz zachowanych dokumentów. Niestety nie żyją już ludzie, którzy znali profesora. Również rozmowa z jego krewnymi nie przyniosła zbyt wielu informacji, dlatego też tekst ten stanowi tylko przyczynek do jego biografii.

⁴ *Academia Militians. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015, s. 531.

⁵ Na ten temat zob. *II Państwowe Liceum i Gimnazjum im. Karola Szajnochy we Lwowie (nr 560)*, cz 2. *Dokumenty przeszłości: lata szkolne 1819/20–1938/39*, oprac. D. Kowalczuk, Kraków 2008.

⁶ Trasowanie — w tym wypadku czynność polegająca na wyznaczaniu w terenie przebiegu nowo budowanej linii kolejowej.

⁷ *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 50; C. Kamela, *Prof. Kasper Weigel (1880–1941). Pierwszy przewodniczący Polskiego Towarzystwa fotogrametrycznego*, <http://ptfit.sgp.geodezja.org.pl/pliki/biografie-Weigel.pdf> (dostęp: 23.07.2017).

Wrocławskie Studia Wschodnie 23, 2019

Po kilku latach pracy i zebraniu koniecznych doświadczeń Kasper Weigel zdecydował się na powrót na uczelnię. W 1908 roku objął stanowisko asystenta w Katedrze Miernictwa na Politechnice Lwowskiej u prof. Seweryna Widta, wybitnego inżyniera geodety. Szybko zdobył też kolejne stopnie naukowe — już w 1909 roku otrzymał tytuł doktora nauk technicznych w zakresie geodezji na podstawie pracy *Wykreślne wyrównanie przy trygonometrycznym oznaczeniu punktów przez wcinanie*. W tym samym roku został mianowany na stanowisko adiunkta w Katedrze Miernictwa.

Jednak nie tylko praca naukowa zajmowała wówczas młodego Kaspra. Stabilizacja, jaką dawała praca na politechnice, spowodowała, że zdecydował się zmienić stan cywilny. Jego wybranką została Zofia Petul. Z tego związku przyszedł na świat syn Józef⁸.

W miarę upływu czasu Kasper Weigel pokonywał kolejne szczeble kariery na macierzystej uczelni. W 1911 roku zdecydował się na habilitację, otrzymał wówczas tak zwane *veniam legendi* i jako „docent prywatny”⁹ rozpoczął wykłady z miernictwa i rachunku wyrównawczego wraz z ćwiczeniami na macierzystym Wydziale Inżynierii Lądowej. Równocześnie pracował jako asystent, a potem adiunkt w mieszczącym się przy katedrze Muzeum Miernictwa¹⁰. Następnie 1 lipca 1912 roku został mianowany przez cesarza Franciszka Józefa profesorem nadzwyczajnym Politechniki Lwowskiej, natomiast 1 grudnia 1917 roku cesarz Karol I mianował go profesorem zwyczajnym¹¹.

Jak wspomina prof. Adam Kuryła, prof. Weigel był osobą bardzo lubianą przez studentów, którzy żartobliwie nazywali go „Kasprem Beztroskim”¹². Na Wydziale Inżynierii prowadził zajęcia dla uczestników kursu geometrów, potem zaś dla studentów inżynierii wodnej. Jednocześnie wchodził w skład Komisji II Egzaminu Państwowego na Wydziale Inżynierii i Inżynierii Wodnej oraz był członkiem Komisji Egzaminacyjnej na kursie dla geometrów i auto-

⁸ *Kasper Weigel, 1880–1941*, https://www.myheritage.com/names/kasper_weigel (dostęp: 25.07.2017).

⁹ Docentami prywatnymi nazywano pracowników naukowych po habilitacji, którzy nie mieli własnej katedry. Prowadzili oni wykłady na macierzystej uczelni, nie pobierając za to jednak wynagrodzenia. Jednocześnie pracowali w innym miejscu, na przykład szkołach średnich. Dopiero po otrzymaniu katedry i tytułu profesorskiego poświęcali się całkowicie pracy naukowej na uczelni macierzystej.

¹⁰ *Program Cesarsko-Królewskiej Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1909/1910*, Lwów 1909, s. 76; J. Kowalczyk, *Politechnika Lwowska*, t. 1, Kraków 2013, s. 388–389; J. Piotrowski, *Profesor Kasper Weigel 1880–1940*, „Przegląd Geodezyjny” 1951, nr 7, s. 356; Z. Popławski, *Wykaz pracowników Politechniki Lwowskiej w latach 1844–1945*, BZNIOS, mps, sygn. 17231/I, s. 210.

¹¹ *Politechnika Lwowska. Jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932, s. 19.

¹² A. Kuryła, *Wspomnienia z lat 1907–1946*, BZNIOS, rkps, sygn. 15513/II, s. 33; *Program Cesarsko-Królewskiej Szkoły Politechnicznej za rok naukowy 1913/1914*, Lwów 1913, s. 97.

Wrocławskie Studia Wschodnie 23, 2019

© for this edition by CNS

ryzowanych geometrów¹³. W 1912 roku profesor zaangażował się w organizację obchodów jubileuszowych pięćdziesięciolecia istnienia Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Politechniki Lwowskiej; uroczyste obchody odbyły się we Lwowie w dniach 28–30 czerwca 1912 roku. Pamiątką po tym jubileuszu była księga pamiątkowa opracowana przez komitet w składzie: doc. Kazimierz Bartel, prof. Kasper Weigel, prof. Edmund Hauswald oraz dwaj studenci — Toruń i Smoczyński¹⁴.

Po wybuchu I wojny światowej profesor wraz z rodziną wyjechał do Wiednia. Działal tam aktywnie w Komitecie Techników Polskich, prowadząc zajęcia z miernictwa dla polskich studentów, którzy znaleźli się wówczas w stolicy c.k. monarchii. Do Lwowa powrócił dopiero z końcem 1915 roku, to jest po odbiciu miasta przez armie państw centralnych¹⁵. Zaraz po powrocie do Lwowa z wielkim zapałem zaangażował się w pracę naukowo-dydaktyczną. Prowadził wówczas zajęcia dla inżynierów oraz geometrów. W kręgu jego zainteresowań naukowych znajdowały się wówczas zarówno zagadnienia typowo miernicze (pomiaru gruntów, komasacje, pomiary wysokości), jak i związane z tak zwanym rachunkiem wyrównawczym. Inną dziedziną zainteresowań profesora była fotogrametria, czyli nauka pozwalająca na odtworzenie i określenie na podstawie zdjęć kształtu, położenia i wymiarów poszczególnych przedmiotów. W tej dziedzinie prof. Weigel okazał się absolutnym pionierem w naszym kraju¹⁶.

Odzyskanie niepodległości zastało Kaspra Weigla na stanowisku profesora miernictwa Politechniki Lwowskiej¹⁷. Był wówczas jedną z najbardziej doświadczonych osób w tej dziedzinie w naszym kraju. Nic więc dziwnego, że z wiedzy i doświadczenia profesora postanowiły skorzystać władze odrodzonego państwa — 1 lutego 1919 roku prof. Weigel został mianowany szefem sekcji mierniczej Ministerstwa Robót Publicznych. Na tym stanowisku wykazał się wielkim talentem, organizując służbę mierniczą. Jednocześnie wraz z profesorami politechniki warszawskiej czynił intensywne wysiłki mające na celu powołanie na tamtejszej politechnice Wydziału Miernictwa.

¹³ A. Kuryłło, *Wspomnienia...*, s. 19; *Program Cesarsko-Królewskiej Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1915/1916*, Lwów 1915, s. 53.

¹⁴ S. Kalbarczyk, *Kazimierz Bartel (1882–1941). Uczony w świecie polityki*, Warszawa 2015, s. 78–79.

¹⁵ E. Krzywicka-Blium, *Lwowska Szkoła Geodezyjna*, www.lwow.home.pl/semper/geodezja.html (dostęp: 25.07.2017).

¹⁶ J. Piłatowicz, *Kasper Weigel*, [w:] *Słownik biograficzny techników polskich*, t. 10, red. T. Skarżyński, Warszawa 1999, s. 168.

¹⁷ Przełom lat 1918/1919 stanowi sporą lukę w życiorysie profesora. Trwająca wojna polsko-ukraińska o Lwów spowodowała, że zajęcia na politechnice były zawieszane. Niestety autorowi tego tekstu nie udało się odnaleźć żadnych wzmianek o ewentualnym udziale profesora w walkach w obronie Lwowa; nazwisko Weigla nie pojawia się również w żadnych dostępnych spisach obrońców miasta.

Doszło do tego w 1921 roku już po powrocie profesora do Lwowa. Szefem sekcji w ministerstwie profesor był zaledwie przez kilka miesięcy, gdyż już we wrześniu tego samego roku złożył dymisję z zajmowanego stanowiska. Powrócił wówczas do pracy naukowej na macierzystej uczelni¹⁸. Osiągnięcia prof. Weigla zarówno na niwie naukowej, jak i organizacyjnej spowodowały, iż w roku akademickim 1920/1921 został wybrany na stanowisko dziekana Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej¹⁹.

Pomimo intensywnej pracy naukowej prof. Weigel brał aktywny udział w pracach mierniczych w terenie jako mierniczy przysięgły oraz urzędowo upoważniony cywilny inżynier budowy, łącząc tym samym teorię z praktyką. Jego ogromne doświadczenie wykorzystywały też polskie władze, mianując go konsultantem i doradcą w zakresie prac mierniczych i geodezyjnych przy Ministrze Robót Publicznych. Profesor bardzo intensywnie współpracował też z Wojskowym Instytutem Geograficznym w zakresie prac kartograficznych i triangulacyjnych prowadzonych przez jego oficerów w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wykonane wówczas bardzo dokładne mapy ziem polskich nie straciły na aktualności do dzisiaj²⁰.

Ewa Krzywicka-Blum pisze o profesorze Weiglu jako czołowym przedstawicielu Lwowskiej Szkoły Geodezyjnej, która istniała w latach 1919–1939. Jej początki sięgają jeszcze lat czterdziestych XIX wieku, kiedy to na nowo otwartej Akademii Technicznej we Lwowie, bo taką nazwę nosiła wówczas tamtejsza politechnika, rozpoczęto wykłady z zakresu geometrii praktycznej. Jednocześnie grono profesorskie zaczęło intensywne starania mające na celu utworzenie we Lwowie trzyletnich studiów mierniczych. Niestety zakończyły się one niepowodzeniem — Wiedeńskie Ministerstwo Oświaty wyraziło jedynie zgodę na zorganizowanie dwuletniego kursu geometrów na Wydziale Inżynierii. Taka sytuacja istniała we Lwowie aż do końca I wojny światowej. Po odzyskaniu niepodległości tamtejsi profesorowie rozpoczęli starania o przekształcenie specjalizacji w pełne studia wyższe z zakresu miernictwa. Tak też się stało i w roku akademickim 1919/1920 utworzono trzyletnie, a w roku akademickim 1929/1930 czteroletnie studia miernicze. Nowy kierunek tworzyły następujące katedry: Astronomii Sferycznej i Geodezji Wyższej (kierowana przez prof. Grabowskiego), Miernictwa (kierowana przez prof. Weigla) oraz II katedra Miernictwa (kierowana przez prof. Wojtana)²¹.

¹⁸ C. Kamela, *op. cit.* Warto dodać, że profesor Weigel prowadził także wykłady na Wydziale Prawa UJK, przedmiot potocznie określano mianem encyklopedii nauk technicznych. W roku akademickim 1938/39 były to dwie godziny wykładu prowadzonego przez trzy trymestry — *Academia Militians...*, s. 441.

¹⁹ C. Kamela, *op. cit.*

²⁰ J. Piotrowski, *op. cit.*, s. 356.

²¹ E. Krzywicka-Blum, *op. cit.*

W miarę upływu czasu rosło znaczenie Weigla w życiu naukowym zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami. Ukoronowaniem jego kariery akademickiej było powierzenie mu w roku akademickim 1929/1930 funkcji rektora Politechniki Lwowskiej. Za jego kadencji przeprowadzono na przykład reorganizację studiów na Wydziale Ogólnym, tworząc grupę fizyki i chemii, która dzieliła się na sekcje fizyki, fizyki technicznej oraz chemii. Ponadto w ramach wydziału miały funkcjonować grupy matematyki oraz rysunku²². Inną ważną kwestią, której jako rektor poświęcał szczególnie dużo czasu, była rozbudowa uczelni. Podczas jego urzędowania kontynuowano prace nad powiększeniem biblioteki, otwarto nowe laboratorium aerodynamiczne oraz chlewnię doświadczalną dla Wydziału Rolniczo-Lasowego w Dublinach²³. Podczas kadencji rektorskiej Kasper Weigel zajmował się nie tylko sprawami administracyjnymi. Ważne miejsce zajmowała też praca dydaktyczna. We wskazanym roku akademickim prowadził zajęcia z miernictwa oraz teorii błędów i rachunku wyrównawczego²⁴.

Inną istotną dziedziną aktywności profesora była organizacja na zlecenie Ministerstwa Spraw Wojskowych kursów fotografii lotniczej dla oficerów polskiego lotnictwa. Pierwsze kursy zakończyły się w 1928 roku. Z powodu potrzeb lotnictwa wojskowego zdecydowano o otwarciu na politechnice trzeciego kursu tego typu, który pod kierownictwem profesora rozpoczął się w roku akademickim 1929/1930²⁵.

Kolejną dziedziną nauki, którą zajmował się wówczas Kasper Weigel była fotogrametria. Podobnie jak w przypadku miernictwa także w tym zakresie profesor starał się łączyć teorię z praktyką. Dowodem na to może być opracowanie w latach 1917–1927 fotogrametrycznej mapy wschodniej części Wysokich Tatr²⁶. Warto dodać, że profesor współpracował wówczas przy wytyczaniu polsko-czechosłowackiej granicy państwowej w Tatrach. Niemal w tym samym czasie wraz ze swoim asystentem, a późniejszym profesorem, Edmundem Wilczkiewiczem opracował mapy fotogrametryczne innych regionów Polski, na przykład Podola czy Lwowa²⁷.

²² *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1930/1931*, Lwów 1930, s. 221; *Zaproszenie na uroczystą inaugurację roku akademickiego 1929/1930 na Politechnice Lwowskiej*, Korespondencja Sekretariatu Generalnego PAU, Archiwum Nauki PAU i PAN w Krakowie, [brak sygn.].

²³ *Program Politechniki Lwowskiej na rok 1930/1931...*, s. 222.

²⁴ Choć profesor Weigel był bardzo lubiany przez studentów, to egzamin u niego z teorii błędów i rachunku wyrównawczego uznawano za najtrudniejszy podczas całych studiów. Jerzy Węgierski, który przed wojną uczęszczał na prowadzone przez niego zajęcia, pisał po latach, że jego wykłady były prawie niezrozumiałe dla ogółu słuchaczy, gdyż wymagały „prze-stawienia się na inny sposób myślenia” — *idem, Bardzo różne życie*, Katowice 2003, s. 71.

²⁵ *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1929/1930*, Lwów 1929, s. 27–28.

²⁶ C. Kamela, *op. cit.*

²⁷ J. Piłatowicz, *op. cit.*, s. 168–169.

Wrocławskie Studia Wschodnie 23, 2019

© for this edition by CNS

Funkcja rektora nie była jedynym dowodem ogromnego poważania w środowisku naukowym. Wcześniej, jeszcze w 1923 roku, został wybrany na czynnego członka Akademii Nauk Technicznych w Warszawie i aż do wybuchu II wojny światowej działał w Komitecie Geodezyjno-Kartograficznym Akademii. Ponadto w 1925 roku został wybrany na członka czynnego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w 1936 roku został członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego we Lwowie²⁸. W 1926 roku mianowano go członkiem organizatorem oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego we Lwowie. Wybrano wówczas komitet organizacyjny, którego przewodniczącym został prof. Eugeniusz Romer. Jego członkiem został także prof. Weigel. Nie były to jednak jedyne zaszczyty, które spotkały profesora. W 1936 roku prezydent Ignacy Mościcki odznaczył go Krzyżem Komandorskim orderu „Odrodzenia Polski” za wybitne zasługi na polu nauki i wychowania młodzieży w duchu patriotycznym w latach 1905–1918²⁹.

Oprócz aktywności naukowej w kraju profesor bardzo aktywnie uczestniczył w międzynarodowym życiu naukowym. Brał między innymi czynny udział w kongresie Unii Geodezyjno-Geofizycznej w Sztokholmie w 1930 roku. Pełnił wówczas funkcję wiceprzewodniczącego polskiej delegacji. Podczas obrad niezwykle aktywnie udzielał się między innymi w komisji statutowej, której celem było dokonanie zmian w statucie unii. Na jej posiedzeniu przedstawił projekt zmian w finansowaniu działalności tej organizacji przez państwa członkowskie. Był on o wiele korzystniejszy niż wcześniej obowiązujący — Polska miała wpłacać do budżetu tej organizacji o wiele mniej niż dotychczas³⁰. Z ramienia Polski profesor uczestniczył również w kongresie Unii Geodezyjno-Geofizycznej w Pradze w 1927 roku. Ponadto był aktywnym uczestnikiem kongresów fotogrametrycznych w Berlinie w 1926 oraz w Zurichu w 1930 roku³¹. Profesor uczestniczył także w międzynarodowych kongresach geograficznych. Dowodem na to niech będzie fakt, iż w grudniu 1934 roku na osobistą prośbę prof. Romera prowadził wycieczkę uczestników kongresu w sekcji „Mapy Fotogrametryczne” w Tatrach, na której dzielił się z jej uczestnikami swoim doświadczeniem w sporządzaniu map fotogrametrycznych terenów górskich³².

²⁸ J. Długosz, *Polska Akademia Nauk Technicznych w Warszawie (1920–1939). Zarys dziejów, skład osobowy i osiągnięcia*, Poznań 2002, s. 13; J. Piłatowicz, *op. cit.*, s. 169.

²⁹ Jego współpraca z Eugeniuszem Romerem była związana między innymi z faktem, iż obaj profesorowie aktywnie działali w Towarzystwie geograficznym we Lwowie — B. Kuncewicz-Simowa, A. Zajcew, *Towarzystwo Geograficzne we Lwowie, [w:] Towarzystwa Naukowe i upowszechniające naukę, działające na ziemiach polskich, cz. 2, „Słownik Polskich Towarzystw Naukowych”, t. 2*, Warszawa 1994, s. 153; J. Piłatowicz, *op. cit.*, s. 169.

³⁰ Archiwum Nauki PAU i PAN w Krakowie, sygn. PAU-I 164 b, Korespondencja, b.s.

³¹ *Akademia Nauk Technicznych 1920–1932*, Warszawa 1932, s. 55.

³² *List profesora Eugeniusz Romera z 14.XII.1934*, Biblioteka Jagiellońska, rkps, sygn. 10358, k. 114.

Z prof. Romerem łączyła prof. Weigla nie tylko praca zawodowa, obaj profesoremie spotykali się też na gruncie prywatnym, na przykład podczas organizowanych przez Weigla wieczorów brydżowych³³.

Obok obowiązków naukowych profesor brał również bardzo aktywny udział w życiu społeczno-kulturalnym zarówno Lwowa, jak i swojej macierzystej uczelni. Był na przykład wiceprezesem Kasyna Literackiego oraz członkiem założycielem Towarzystwa Budowy Panoramy Plastycznej Dawnego Lwowa³⁴. Profesor Weigel wykazywał szczególnie dużą aktywność w życiu społecznym swojej macierzystej uczelni. Pełnił między innymi funkcję kuratora Stowarzyszenia Bratniej Pomocy Studentów Politechniki Lwowskiej oraz Koła Studentów Inżynierii Mierniczej Politechniki Lwowskiej. Na tym stanowisku starał się łagodzić narastające wśród młodzieży konflikty³⁵. Kiedy jednak trzeba było, potrafił wystąpić przeciwko protestującej młodzieży. Tak było między innymi w 1938 roku podczas antysemickich zjść na lwowskich uczelniach, których celem było wprowadzenie tak zwanego getta ławkowego. Wówczas grupa profesorów wydała specjalne oświadczenie, w którym zaprotestowano nie tylko przeciwko nadużywaniu praw i swobód akademickich, lecz także przeciwko narastającym na uczelniach nastrojom antysemickim. Wśród sygnatariuszy nie mogło oczywiście zabraknąć prof. Weigla³⁶.

Ważne miejsce w życiu profesora zajmował też Lwowski Akademicki Chór Techniczny, czyli chór złożony ze studentów politechniki. Profesor Weigel z ramienia uczelni był jego kuratorem. Z racji zajmowanego stanowiska nie tylko często bywał na jego występach, ale też komponował utwory, które potem były przez chór wykonywane³⁷.

Zmiany w życiu profesora przyniósł wybuch II wojny światowej. Z racji wieku oraz wykonywanej profesji nie został on powołany do czynnej służby wojskowej. Po zajęciu miasta przez oddziały sowieckie powrócił do pracy na macierzystej uczelni. Niestety w miarę upływu czasu atmosfera na uczelni pogarszała się. Jakby tego było mało, w listopadzie 1939 roku z funkcji rektora został usunięty prof. Antoni Wereszczyński. Komisarycznym dyrektorem uczelni został mianowany przybyły z Kijowa Maksym Pawłowicz Sadowski. W przeciwieństwie do UJK na politechnice nie dokonano aż tak wielu zmian organizacyjnych, zlikwidowano jedynie Katedry Prawa oraz Nauk

³³ *List profesora Kaspra Weigla z 7.II.1920*, BJ, rkps, sygn. 10349, k. 175–176.

³⁴ C. Kamela, *op. cit.*; *Statut Towarzystwa Budowy Panoramy Plastycznej Dawnego Lwowa*, Lwów 1930, s. 13.

³⁵ C. Kamela, *op. cit.*

³⁶ S. Kalbarczyk, *op. cit.*, s. 718; G. Mazur, *Życie polityczne polskiego Lwowa 1918–1939*, Kraków 2006, s. 255–256.

³⁷ C. Kamela, *op. cit.* Szerzej na temat chóru zob. *Czterdziestolecie Lwowskiego Chóru Technicznego Studentów Politechniki Lwowskiej we Lwowie*, Lwów 1939.

Spółecznych. W zamian za to wprowadzono obowiązkowe zajęcia z marksizmu i leninizmu, w których musieli uczestniczyć nie tylko studenci, lecz także profesorowie, a więc również bohater tego artykułu³⁸.

Pomimo okupacji prof. Weigel nadal pozostał kierownikiem Katedry Miernictwa na Wydziale Budownictwa Drogowo-Wodnego. Specjalne zmiany nie nastąpiły też w gronie jego najbliższych współpracowników. W prowadzonej przez niego katedrze funkcję adiunkta pełnił inż. Leopold Grzyb, asystentami zaś byli inż. Józef Korzuchowski i Lidia Szpunar³⁹. Mimo trudnych warunków politycznych profesor starał się nadal sumiennie wykonywać swoje obowiązki, przekazując na wykładach swoją wiedzę kolejnym pokoleniom studentów. W kierowanej przezeń katedrze oprócz pracy dydaktycznej starano się prowadzić także działalność naukową. Dowodem na to niech będzie fakt, iż to właśnie podczas radzieckiej okupacji adiunkt w Katedrze Miernictwa — Leopold Grzyb — obronił swoją pracę kandydacką (doktorską)⁴⁰.

Choć profesor starał się zajmować się wyłącznie pracą naukowo-dydaktyczną, nie udało mu się jednak uniknąć pewnego zaangażowania politycznego. Na przełomie sierpnia i września 1940 roku władze okupacyjne zorganizowały wycieczkę profesorów lwowskich uczelni do Moskwy. Instytucją sprawczą był tutaj Wszechzwiązkowy Komitet do spraw Szkół Wyższych. Ze względu na panującą sytuację nie było możliwości uniknięcia wyjazdu. Jego uczestnicy nie tylko spotykali się ze swoimi sowieckimi odpowiednikami, lecz także poznawali osiągnięcia radzieckiej nauki i techniki. Nie trzeba dodawać, że wbrew woli uczestników tych wyjazdów były one wykorzystywane do legitymizacji władz okupacyjnych⁴¹.

Upadek Francji spowodował, że władze okupacyjne zdecydowały się na zmianę stosunku wobec ludności polskiej. Dowodem na to mogą być wielkie obchody 85. rocznicy śmierci Adama Mickiewicza, jakie odbyły się we Lwowie w drugiej połowie 1940 roku. Zmianę polityki sowieckiej odczuł również bohater tego tekstu. Podobnie jak innym profesorom zaproponowano mu kandydowanie do rady rejonowej, i choć funkcja radnego w systemie sowieckim nie miała wielkiego znaczenia, to władze okupacyjne starały się w ten sposób pozyskać poparcie osób, które cieszyły się autorytetem wśród ludności polskiej. Jedną z takich osób był właśnie prof. Weigel, którego kan-

³⁸ A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II RP*, Łódź 1998, s. 462–463. Podobny charakter miały również zebrania lwowskiej inteligencji organizowane przez Lwowski Komitet Obwodowy WKP (b). W spotkaniach tych obok Weigla udział brali między innymi: Tadeusz Boy-Żeleński, Elżbieta Szemplińska, Jakub Parnas i Stanisław Pilat — S. Kalbarczyk, *op. cit.*, s. 817.

³⁹ J. Krawczyk, *Geodezja Lwowska w czasie II wojny światowej*, „Geodezja i Kartografia” 40, 1991, nr 2, s. 244.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 246.

⁴¹ J. Piłatowicz, *op. cit.*, s. 170.

dykturę postawiono w wyborach do rad 15 grudnia 1940 roku⁴². Dla władz okupacyjnych wybory miały być dowodem na postępującą normalizację na okupowanych terenach. Nikt się chyba jednak nie spodziewał, że sytuacja wkrótce drastycznie się zmieni.

Rozpoczęcie wojny niemiecko-sowieckiej stanowiło ogromne zaskoczenie dla sowieckich władz okupacyjnych. Już po kilku dniach rozpoczęły one pośpieszną ewakuację. Z wybuchu wojny cieszyli się przede wszystkim Ukraińcy, dla których miała być to szansa na powołanie własnego państwa. Te nastroje starały się wykorzystać władze hitlerowskie, które po wybuchu wojny wydały specjalną odezwę zapowiadającą wyzwolenie Ukrainy spod jarzma bolszewickiego⁴³. Wybuch wojny z nadzieją przyjęli także Polacy mieszkający we Lwowie. Niestety nadzieje na poprawę sytuacji okazały się płonne. Niemal zaraz po zajęciu miasta rozpoczęły się bowiem prześladowania, których ofiarą padła przede wszystkim ludność żydowska. Mordy dokonywane były przez żołnierzy ukraińskiego batalionu „Nachtigall”, członków Einsatzkomando oraz Żandarmerii Polowej. Wydaje się, że ich celem było przede wszystkim sterroryzowanie mieszkańców miasta⁴⁴.

Niestety nie był to koniec niemieckiego terroru — 2 lipca 1941 roku do mieszkania prof. Kazimierza Bartla przybyło trzech oficerów gestapo. Nie zastawszy go w domu, zabrali jego córkę i kazali się prowadzić na politechnikę, gdzie przebywał profesor. Tam został on aresztowany. Dramatyczne wydarzenia rozegrały się również 3 lipca w domach innych wykładowców lwowskich uczelni. Około godziny 22 grupy składające się z gestapowców, żandarmów, esesmanów oraz Ukraińców z batalionu „Nachtigall” wtargnęły do willi i mieszkań profesorów. Według relacji ocalałych świadków zachowywali się często bardzo brutalnie w stosunku do aresztowanych i ich rodzin⁴⁵.

Według żony prof. Weigla — Zofii — gestapowcy przyszli do ich mieszkania około godziny 23. Jak wspominała później w liście do prof. Zygmunta Alberta, gestapowcy zachowywali się bardzo grzecznie i uspokajali, że aresztowanym nic się nie stanie. Sprawdziwszy mieszkanie, kazali się ubrać profesorowi oraz jego synowi Józefowi⁴⁶. Obaj zostali zabrani. Tuż przed wyjściem

⁴² G. Hryciuk, *Polacy we Lwowie 1939–1944*, Warszawa 2000, s. 24–26.

⁴³ W. Bonusiak, *Kto zabił profesorów lwowskich?*, Rzeszów 1989, s. 29.

⁴⁴ D. Schenk, *Noc morderców. Kaźń polskich profesorów we Lwowie i holokaust w Galicji Wschodniej*, Kraków 2011, s. 106–113.

⁴⁵ W. Bonusiak, *op. cit.*, s. 38–39; D. Schenk, *op. cit.*, s. 171–174.

⁴⁶ Na polecenie gestapowców Józef zabrał ze sobą dowód osobisty. Zgodnie z otrzymanymi rozkazami patroli aresztowały jedynie mężczyzn powyżej 18. roku życia. Józef musiał wyglądać zapewne dość młodo, więc aby potwierdzić jego wiek, kazali mu zabrać ze sobą dokument tożsamości.

Kasper Weigel zdołał jeszcze oddać portfel swojej żonie⁴⁷. Aresztowanych profesorów oraz inne aresztowane wówczas osoby przewożono samochodami do tak zwanej Bursy Abrahamowiczów. Według jedyne go ocalałego profesora — Franciszka Groëra — Niemcy zachowywali się bardzo brutalnie. Profesorowie z podniesionymi rękami musieli stać twarzą do ściany. Po kolei prowadzono ich na krótkie przesłuchania. Jak wspominał później, jeszcze w nocy rozpoczęto wyprowadzanie aresztowanych grupami na miejsce egzekucji na Wzgórzach Wuleckich⁴⁸.

Najdokładniejszą relację z przebiegu egzekucji pozostawił inż. Karol Cieszkowski, z którego willi doskonale widoczne było miejsce egzekucji. Według niego rozpoczęła się ona około godziny 4 rano. Skazani podchodzili czwórkami do wykopanego dołu, po czym stojący za nimi żołnierze strzelali do nich z karabinów. Cieszkowski wspominał również, że jeśli chodzi o szczęgóły tragedii, to widział je bardzo dokładnie, gdyż dysponował silną lornetką.

Rozpoznałem obu synów profesora Stożka, z którymi się przyjaźniłem, profesorów: Łomnickiego, Pilata i Witkiewicza. Nie widziałem lub nie rozpoznałem profesorów Weigla i Krukowskiego. Zaznaczam jednak, że egzekucji pierwszych osób nie widziałem, bo dopiero po pierwszych strzałach podszedłem do okna⁴⁹.

Jak wynika ze wspomnianej relacji, Kasper oraz jego syn Józef znajdowali się najprawdopodobniej w pierwszej grupie zamordowanych.

Niemal zaraz po tragicznej nocy z 3 na 4 lipca 1941 roku rodziny profesorów starały się uzyskać informacje o losach aresztowanych. Zofia Weigel wspominała po wojnie, że

Ponieważ po tej całej akcji zachorowałam, poszukiwania za zaginionymi robiła Synowa wraz ze znajomymi żonami aresztowanych profesorów. Odpowiedzi był zawsze jednakowe, że „nic nie więdzą”. Tylko ludzie mówili, że ich wszystkich wywieziono na zachód. Żyłam więc w ciągłej nadziei, że Oni żyją. Po powrocie Sowietów zostałam wezwana na politechnikę, przez prokuratora. Wypytywał mnie o wszystko i w końcu powiedział, że ich wszystkich zaraz zamordowano. Ale ja nadal temu nie wierzyłam. Dopiero przyjechawszy do Gliwic⁵⁰ i nie znalazwszy [*sic!*] żadnego śladu ich, zrozumiałam, że Ich na świecie nie ma⁵¹.

Egzekucja profesorów na Wzgórzach Wuleckich nie zakończyła jednak całej sprawy. Nieco ponad dwa lata później na rozkaz władz niemieckich specjalne komando złożone z żydowskich więźniów rozkopało masową mogiłę — było to, jak pisał po wojnie Leon Wieliczker, który był jego członkiem,

⁴⁷ List Zofii Weigel z dnia 24 stycznia 1956 roku, [w:] *Każń profesorów lwowskich — lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty*, oprac. Z. Albert, Wrocław 1989, s. 258.

⁴⁸ D. Schenk, *op. cit.*, s. 174–179.

⁴⁹ Z. Albert, *Mord profesorów lwowskich w lipcu 1941 roku*, [w:] *Każń profesorów...*, s. 49.

⁵⁰ W Gliwicach po wojnie powstała politechnika, której kadra składała się w dużej mierze z byłych pracowników Politechniki Lwowskiej. Dlatego też Zofia, licząc, że jej mąż i syn żyją, właśnie tam próbowała ich szukać.

⁵¹ List Zofii Weigel..., s. 259.

w październiku 1943 roku. Na rozkaz esesmanów przeszukano jeszcze raz zwłoki, zabierając wszelkie wartościowe przedmioty, a następnie 9 października 1943 roku wydobyte zwłoki zostały spalone na stosie. W ten sposób Niemcy chcieli zatrzeć ślady tej okrutnej zbrodni⁵².

Po wojnie, ze względu na utratę Lwowa przez Polskę, pamięć o pomordowanych profesorach, a więc także o prof. Kasprze Weiglu starano się kultywować przede wszystkim we Wrocławiu, w którym osiedli liczni pracownicy lwowskich uczelni. Dopiero po przemianach 1989 roku ponownie zaczęto mówić szerzej o zbrodni na polskich profesorach. Pojawiały się liczne publikacje poświęcone tej tematyce, przybliżające sylwetki pomordowanych. Tak też stało się w wypadku prof. Weigla. W dniach 19–23 listopada 1995 roku zorganizowano bowiem we Lwowie specjalną konferencję poświęconą życiu i działalności tego wybitnego człowieka. Okazją była 115. rocznica jego urodzin. Co ciekawe, z propozycją zorganizowania sympozjum wystąpili pracownicy Politechniki Lwowskiej. Ze strony polskiej partnerem była Politechnika Warszawska. Podczas sympozjum przedstawiono referaty poświęcone życiu i działalności profesora oraz odsłonięto pamiątkową tablicę ku jego czci na domu przy ulicy Romanowicza (obecnie ulica Saksahańskiego), w którym profesor mieszkał, oraz złożono wiązanki w miejscu jego śmierci na Wzgórzach Wuleckich. Ponadto w katedrze lwowskiej odbyło się specjalne nabożeństwo za duszę profesora. Integralną część sympozjum stanowiła wystawa pamiątek po profesorze (dokumenty, maszynopisy prac, fotografie), które obecnie znajdują się w zbiorach Biblioteki Politechniki Lwowskiej oraz jej Wydziału Geodezyjnego⁵³. Wcześniej, bo jeszcze w 1964 roku, we Wrocławiu odsłonięto pomnik poświęcony zamordowanym profesorom. W staraniach o jego powstanie bardzo aktywny udział brała również wdowa po profesorze — Zofia Weigel. Niestety, na odsłoniętym pomniku nie można było umieścić nazwisk zamordowanych. Tablica z nazwiskami pojawiła się dopiero 14 listopada 1981 roku. Wtedy też złożono pod pomnikiem urnę z ziemią z miejsca kaźni polskich profesorów na Wzgórzach Wuleckich⁵⁴.

Kończąc te rozważania, warto przytoczyć słowa kolegi prof. Weigla — profesora Politechniki Warszawskiej Jana Piotrowskiego, który napisał, że

We wszystkich pracach wykonywanych przez prof. Weigla i we wszystkich Jego poczynaniach cechowała Go wysoka inteligencja, niezwykła energia i pracowitość, szerokie zain-

⁵² D. Schenk, *op. cit.*, s. 292–293.

⁵³ J. Śledziński, *Ukraińsko-polskie sympozjum poświęcone pamięci profesora Kaspra Weigla — lwów 19–23 listopada 1995*, „Przegląd Geodezyjny” 1996, nr 2, s. 18–19.

⁵⁴ J. Piłatowicz, *op. cit.*, s. 170. Warto dodać, że pamięć o profesorze kultywuje również Katedra Geodezji Politechniki Rzeszowskiej, która w 2003 roku otrzymała imię profesora Kaspra Weigla. Ponadto w Częstochowie istnieje ulica profesora Kaspra Weigla.

teresowania sprawami naukowymi i społecznymi, serdeczny stosunek do młodzieży, kolegów i najbliższej rodziny oraz rzadko spotykana umiejętność taktownego i ujmującego postępowania z ludźmi. Cześć jego pamięci⁵⁵.

Bibliografia

Archiwalia

- Archiwum Eugeniusza Romera, Biblioteka Jagiellońska, sygn. 10349, 10358.
 Korespondencja Sekretariatu Generalnego PAU, *Zaproszenie na uroczysta inaugurację roku akademickiego 1929/1930 na Politechnice Lwowskiej*, Archiwum Nauki PAU i PAN w Krakowie, brak sygn.
 Korespondencja, Archiwum Nauki PAU i PAN w Krakowie, sygn. PAU-I 164 b.
 Kuryłło A., *Z historii politechniki lwowskiej*, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, rękopis, sygn. 17236/II.
 Popławski Z., *Wykaz pracowników Politechniki Lwowskiej w latach 1844–1945*, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, mps, sygn. 17231/I.

Monografie, pamiętniki i źródła drukowane

- II Państwowe Liceum i Gimnazjum im. Karola Szajnochy we Lwowie (nr 560)*, cz. 2. *Dokumenty przeszłości: lata szkolne 1819/20–1938/39*, oprac. D. Kowalczyk, Kraków 2008.
 Academia Militians. *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015.
Akademia Nauk Technicznych 1920–1932, Warszawa 1932.
 Albert Z., *Mord profesorów lwowskich w lipcu 1941 roku*, [w:] *Każń profesorów lwowskich — lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty*, oprac. Z. Albert, Wrocław 1989, s. 35–67.
 Bonusiak W., *Kto zabił profesorów lwowskich?*, Rzeszów 1989.
Czterdziestolecie Lwowskiego Chóru Technicznego Studentów Politechniki Lwowskiej we Lwowie, Lwów 1939.
Czy wiesz kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938.
 Długosz J., *Polska Akademia Nauk Technicznych w Warszawie (1920–1939). Zarys dziejów, skład osobowy i osiągnięcia*, Poznań 2002.
 Głowacki A., *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II RP*, Łódź 1992.
 Hryciuk G., *Polacy we Lwowie 1939–1944*, Warszawa 2000.
 Kalbarczyk S., *Kazimierz Bartel (1882–1941). Uczony w świecie polityki*, Warszawa 2015.
 Kowalczyk J., *Politechnika Lwowska*, cz. 1, Kraków 2013.
 Krawczyk J., *Geodezja Lwowska w czasie II wojny światowej*, „Geodezja i Kartografia” 40, 1991, nr 2, s. 243–253.
 Kuczyński A., Wójcik Z., *Każń profesorów lwowskich*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 19, 2016, s. 221–222.
 Kuncewicz-Simowa B., Zajcew A., *Towarzystwo Geograficzne we Lwowie*, [w:] *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę, działające na ziemiach polskich*, cz. 2, „Słownik Polskich Towarzystw Naukowych”, t. 2, Warszawa 1994, s. 153–155.
List Zofii Weigel z dnia 24 stycznia 1956 roku, [w:] *Każń profesorów lwowskich — lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty*, oprac. Z. Albert, Wrocław 1989, s. 194–195.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 357.

- Mazur G., *Życie polityczne polskiego Lwowa 1918–1939*, Kraków 2006.
- Piłatowicz J., *Kasper Weigel*, [w:] *Słownik Biograficzny Techników Polskich*, t. 10, red. T. Skarżyński, Warszawa 1999, s. 452–453.
- Piotrowski J., *Profesor Kasper Weigel 1880–1940*, „Przegląd Geodezyjny” 7, 1951, s. 350–351. *Politechnika Lwowska. Jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932.
- Program Cesarsko-Królewskiej Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1909/1910*, Lwów 1909.
- Program Cesarsko-Królewskiej Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1915/1916*, Lwów 1915.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1930/1931*, Lwów 1930.
- Schenk D., *Noc morderców. Kaźń polskich profesorów we Lwowie i holokaust w Galicji Wschodniej*, Kraków 2011.
- Śledziński J., *Ukraińsko-polskie sympozjum poświęcone pamięci profesora Kaspra Weigla — Lwów, 19–23 listopada 1995*, „Przegląd Geodezyjny” 2, 1996, s. 18–19.
- Statut Stowarzysstwa Budowy Panoramy Plastycznej Dawnego Lwowa*, Lwów 1930.
- Węgierski J., *Bardzo różne życie*, Katowice 2003.

Strony internetowe

- Kamela C., *Prof. Kasper Weigel (1880–1941). Pierwszy przewodniczący Polskiego Towarzystwa fotogrametrycznego*, <http://ptfit.sgp.geodezja.org.pl/pliki/biografie-Weigel.pdf> (dostęp: 23.07.2017).
- Kasper Weigel, 1880–1941*, https://www.myheritage.com/names/kasper_weigel (dostęp: 25.07.2017).
- Krzywicka-Blium E., *Lwowska Szkoła Geodezyjna*, www.lwow.home.pl/semper/geodezja.html (dostęp: 25.07.2017).